

Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Durumlarının İncelenmesi

Burcu KAYA
Algi GRUP

Selim Parlak
Algi GRUP

Muharrem KÖKLÜ
Okan Üniversitesi

ÖZET

Yaşlarına göre gelişimi yavaş olan çocukların eğitilmesi ve topluma uyum sağlayabilmesini içeren bir eğitim türü olarak özel eğitim çocuğun ailesinin yanı sıra öğretmenleri için zorlu süreçler içermektedir. Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi, bu araştırmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin fiziksel tükenme, duygusal tükenme, zihinsel tükenme durumlarının açıklanması ise alt amaçlar kapsamında yer almaktadır. Genel tarama modelinde olan bu çalışmada literatür taraması ve ölçek uygulaması yapılmıştır. Ölçek uygulaması gereğince İstanbul ili Eyüpsultan ilçesindeki okullarda görev yapan 142 öğretmene ölçek uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin genel olarak "biraz" düzeyinde ($=2,63\pm0,38$) tükenmişlik düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri üzerinde yaş, cinsiyet, çalışılan kurum türü, özel eğitim alanında çalışma süresi değişkenlerinin etkisi olduğu ortaya çıkmıştır.

GİRİŞ

İnsanların değişen yaşam stilleri ve stresin insan hayatındaki artan yapısı, tükenmişliğin daha sık karşılaşılan bir yapıda olmasını beraberinde getirmiştir. Bu araştırmanın önemini oluşturan unsurların başında insanların tükenmişlik sendromuyla karşılaşma sıklığının artması yer almaktadır. Özel eğitim alanında çalışan öğretmenler açısından ise özel eğitim öğrencilerini eğitmenin güçlüğü tükenmişlikle olan etkileşimi, seçilen konunun bilimsel önemini meydana getirmektedir. Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlikle nasıl mücadele edecekleri konusunda açıklama getirecek olması da araştırmanın önemi kapsamında yer almaktadır. Diğer öğretmenlere oranla özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin karşılaştıkları zorluklar ve tükenmişlik düzeyine odaklanması, araştırmanın ayırt edici yönü ve önemini oluşturmaktadır.

VERİ TOPLAMA ARACI

Veri toplama aracı olarak ölçek yönteminden yararlanılmıştır. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğretmenler hakkında bazı bilgilere ulaşmak için yaş, cinsiyet, branş, kurum türü ve özel eğitim alanında çalışma yılı değişkenlerinden oluşan "Kişisel Bilgi Formu", ikinci bölümde ise Maslach Tükenmişlik ölçeği kullanılmıştır.

Tükenmişlik Belirtileri

Fiziksel Belirtiler	Psikolojik Belirtiler	Davranışsal Belirtiler
Yorgunluk, bitkinlik	Sinirlilik	İşle ilgili tartışmak istememek
Yüksek tansiyon	Korku, kaygı	Ani sinir patlaması
Mide bağırsak hastalıkları	Belirgin üzüntü	Yalnız kalma düşüncesi
Grip	İlgisiz görünmek	Alingan olmak
Kas gerilmeleri	Öz güven azalması	Sürekli erteleme
Kronik yorgunluk	Başarısızlık düşüncesi	İş yavaşlatma
Uyku bozuklukları	İnsanları eleştirme	İlaç, sigara ve alkol kullanımında artış
Kilo kaybı veya şişmanlık	İlgisizlik	Az ya da çok yemek
Diyabet	Hayal kırıklıkları	İnsanlarla problemlerde artış
Kronik kalp sorunları	Depresyon	Örgüt içi ilginin kaybolması
Genel ağrı	Dikkat bozukluğu	Hata yapmak
Alerji	Aile içi sorun çoğalması	Çalışmama isteği

YÖNTEM

Bu çalışmada, özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesine yönelik genel tarama modelinde desenlenmiştir. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek veya örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2017).

EVREN

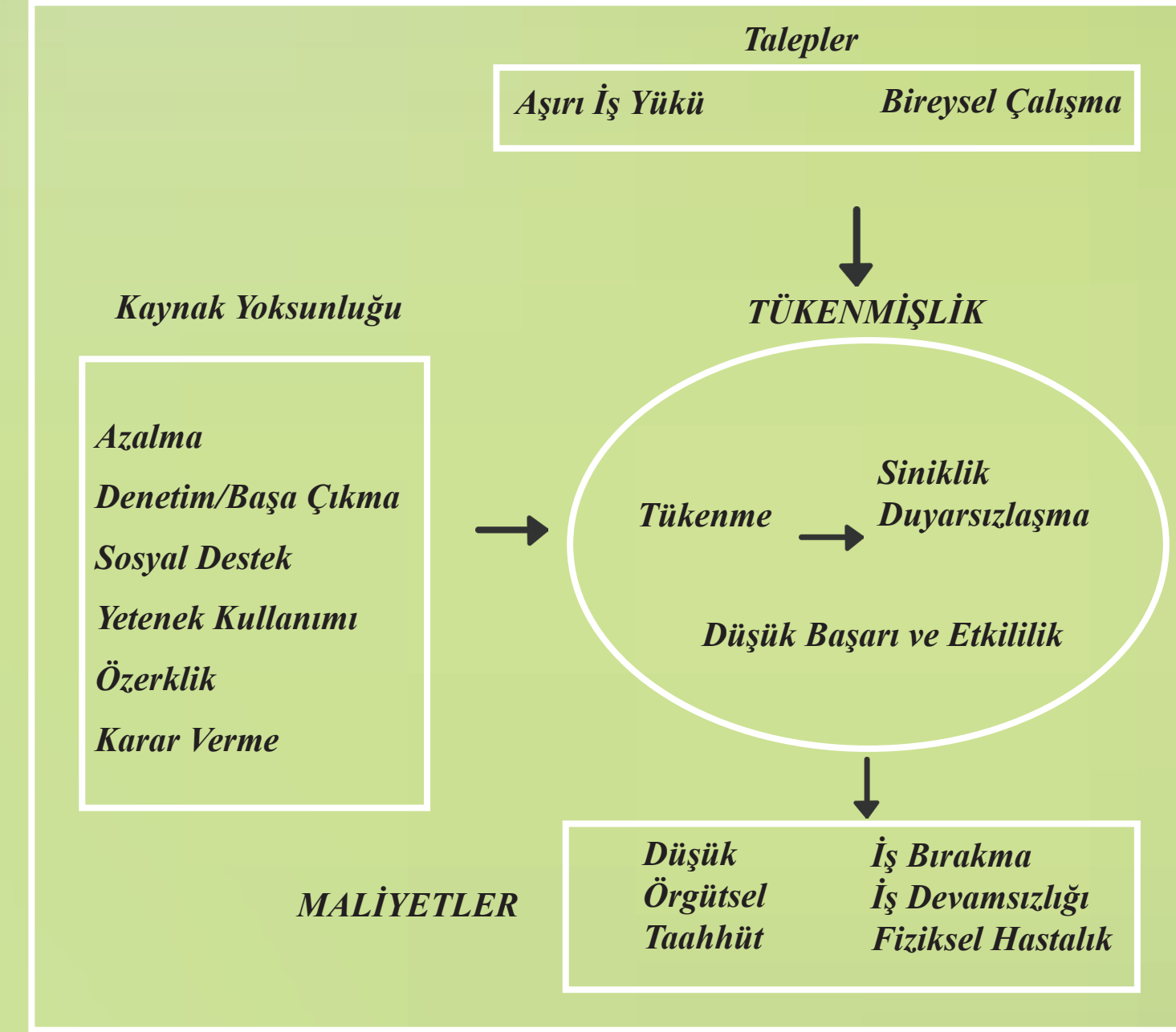
Araştırmanın çalışma evrenini İstanbul İli Eyüpsultan İlçesindeki okullarda görev yapan 142 öğretmenin tamamı oluşturmaktadır.

Bu çalışmada örneklem oluşturulmamıştır. Evrenin tümüne ölçek dağıtılmış, geriye 137 ölçek dönmüştür. Böylece bulgular geri dönen 137 ölçekteki verilerden elde edilmiştir.

ÖNERİLER

Özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlere yıpranma payı faktörü nedeniyle esneklik gösterilmesi önerilmektedir. Esneklik kapsamında çalışma saatlerinin iyileştirilmesi, yaz tatillerinin ve sömestr tatillerinin olması gibi olanakların uygulamaya geçirilmesi önerilmektedir.

Tükenmişliğin Kapsamı

Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Performansını Etkileyen Faktörler

TEMALAR	TANIMLAR
Aile ilişkileri	Öğretmenlerin öğrencilerin aileleri ile geliştirilmeye çalıştıkları iletişim ve işbirliğine işaret eder.
Alan dışı etkiler	Öğretmenlerin işlerini gerçekleştirirken karşılarına çıkan ve alan dışından olan konulara işaret eder.
Öğrenciler	Öğrencilerin performansları veya öğrenciler ile eğitim yapılmasını zorlaştıran hususlardan dolayı öğrenciler ile yaşananları işaret eder.
Materyaller	Öğretmenlerin eğitimi esnasında gereksinim duyulan materyaller hususunda belirttiklerini ifade etmektedir.
Fiziki koşul	Sınıf içi ortamı ifade etmektedir.
Bürokrasi	Öğretmenlerin okul ve MEB gibi kurumlara karşı sorumlu oldukları evrak işlerini ifade etmektedir.
Sınıf içindeki öğretmenlik becerileri	Sınıf yönetim süreçleri gibi hususlar başta olmak üzere öğretmenin eğitim – öğretim sırasındaki temel becerilerini ifade etmektedir.
Mesleki saygınlık	Kendi mesleklerine karşı öğretmenin saygınlığını ifade etmektedir.

SONUÇ

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre özel eğitim alanında çalışan öğretmenler, diğer öğretmenlere göre tükenmişlik açısından daha fazla tehdit altındadır.

Cinsiyet ve öğretmenlerin tükenmişliği açısından yapılan araştırma sonuçlarına göre erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip oldukları görülmüştür. **Yaş Değişkeni** Sonuçlarına göre 18-23 yaş aralığındaki öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin en düşük olduğu belirlenmiştir. Diğer yaş gruplarında tükenmişliğin daha yüksek düzeyde olması tükenmişliğin artma olasılığının yaş arttıkça daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Branş değişkenine yönelik yapılan çalışmada öğretmenlerin duygusal tükenme ve zihinsel tükenme durumlarında bir farklılık gözlenmemiş, fiziksel tükenme durumuna göre ise farklılıklar gözlenmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre sınıf öğretmenlerinin fiziksel tükenme durumlarının özel eğitim öğretmenliği, çocuk gelişimi ve eğitimi öğretmeni ve diğer branşlarda çalışan öğretmenlerin fiziksel tükenme durumlarından yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Kurum türü tükenmişlik düzeyini etkilemektedir. Farklı kurum türlerinin farklı özel eğitim becerisi gerektirmesi ve her birisinin kendisine özgü zorluklarının bulunması sebebiyle böyle bir sonucun ortaya çıkması söz konusudur.

Özel Eğitim Alanında **Çalışma Süresi** Sonuçlarına bakıldığında özel eğitim alanında çalışma yılı arttıkça öğretmenlerin tükenmişlik durumlarının arttığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Şahin, F. ve Şahin, D. (2012). Engelli bireylerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin Tükenmişlik düzeyinin belirlenmesi, *Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi*, 1 (2), 275-294.
- Maslach, C. ve Goldberg, J. (1998). Prevention of burnout: new perspectives. *Applied & Preventive Psychology*, 7, 63-74.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavram, İlkeler ve Teknikler*, İkinci yazım, 32. Basım, Nobel Yayınları, Ankara, 109-120.
- Başaran, I. (2001). Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma koşulları, *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (1), 41-53.
- Aksu, A. ve Baysal, A. (2005). İlköğretim okulu müdürlerinde Tükenmişlik, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 41, 7-24.